

CRIZA INTERNAȚIONALĂ DIN IULIE 1914 ȘI MAREA BĂTĂLIE DIPLOMATICĂ PENTRU ROMÂNIA

PARTEA A II-A

Nicu Pohoată*

nicu_pohoata@yahoo.com

Abstract: The international crisis of July 1914 and the great diplomatic battle for Romania.

The study used diplomatic documents as the base for a thorough analysis of the great confrontation that took place between the two military and political groups – the Central Power and the Entente, during the international crisis of July 1914. Their intentions were to attract Romania, according to their own interests, in the world war that was under way. Entente would prove to be the winner in this diplomatic battle, for whom Romania's decision to be neutral represented a success.

Due to space restrictions, this study is structured in two parts. Part I presents the aforementioned diplomatic events, starting with the crisis of July 1914 up until the outbreak of the war between the Serbia and the Austro-Hungarian Empire. Part II continues this presentation with an analysis of the facts and events that led to the decision adopted by the Romanian government, as the conflict was spreading and transforming into a world war.

The study highlights that, although Romania's diplomatic treaties with the Allied Powers influenced the decision adopted by the Romanian state to a certain extent, they did not play a leading role in it. The decision adopted by the Crown Council in Sinaia on August 3rd 1914 was based exclusively on an analysis of the opportunity to apply the treaty of alliance with the Austro-Hungarian Empire. It not take into account the possibility of a political affinity with the Entente, and to an even lesser extent that going to war on the same side.

Romania's relationship with the Entente had not been discussed given the circumstances in which the option of King Carol I was to enter war alongside the Central Powers. The solution of army standby, supported by prime-minister I. I. C Bratianu and adopted by the Romanian government, was a solution that reflected Romania's real interests. At the same time, it served as a premise for a policy which supported – even if only partially – the ideal of national unity. As a consequence, Romania's foreign policy, which had taken shape in the previous period, continued on a new basis, formed by the decision of leaving the alliance with the Central Powers.

* Lect. univ. dr., - Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Arhivistică, București.

Keywords: *diplomatic treaties, demand, offer, treaty of alliance, neutrality, armed standby, national interest, external political reorientation.*

După izbucnirea războiului dintre Austro-Ungaria și Serbia, presiunile exercitate la București de către ambele grupări politico-militare în vederea atragerii României s-au amplificat considerabil. În ipoteza extinderii războiului, atitudinea României era de maximă importanță. Precizarea acesteia era cerută tot mai insistent. Așa cum am menționat, pe data de 29 iulie 1914, regele, deși a declarat lui Czernin că România va rămâne neutră, a cedat în fața presiunilor germane exercitate prin Waldburg, cerând prim-ministrului I.I.C. Brătianu pregătirea opiniei publice în vederea aplicării tratatului de alianță cu Austro-Ungaria¹. În aceeași zi, Sazonov trimitea o telegramă lui Poklewski-Koziell, prin care îi cerea acestuia să obțină o precizare clară a poziției guvernului român în eventualitatea unui război între Rusia și Austro-Ungaria. „*Vă rog, scria Sazonov, să-i transmiteți lui Brătianu ceea ce urmează: Dacă va avea loc într-adevăr un conflict între Austria și Serbia, noi întrevădem intervenția noastră pentru a evita distrugerea acesteia din urmă. Acesta va fi scopul războiului nostru cu Austria, dacă acest război este inevitabil. Răspunzând în acest mod întrebărilor puse de Brătianu, vă rog, la rândul dumneavoastră, să-l întrebați în mod categoric asupra poziției pe care o ocupă România și făcând aceasta să-l convingeți că noi nu excludem posibilitatea unor avantaje pentru România, dacă ea va lua parte alături de noi la un război împotriva Austriei* (s.n.). *Noi am dori să știm care este punctul de vedere al guvernului român în această problemă*”².

Poziția adoptată de către prim-ministrul român la solicitarea făcută de Sazonov a fost bine pusă în evidență de către istoricul Șerban Rădulescu-Zoner, care reliefa astfel marea abilitate diplomatică a lui I.I.C. Brătianu: „*După cum a reieșit din analiza politicii lui I.I.C. Brătianu, de-a lungul crizei internaționale din iulie 1914, acesta, de la bun început, n-a urmărit o alăturare deschisă a țării de partea Antantei, cu toate că milita, de fapt, pentru o reorientare treptată a alianțelor României, singura soluție pe care o întrezărea, în conjunctura internațională a vremii, în vederea desăvârșirii unității statale. Orientarea pro-germană a regelui, în opoziție cu opinia publică din țară, și teama izbucnirii unei crize monarhice, pericolul real prezentat de Bulgaria, în sfârșit o anumită neîncredere față de Rusia țaristă au stat la baza rezervei adoptată de premierul român față de presiunile Antantei pentru imediata intervenție a României în război. El s-a temut totuși ca prin adoptarea simplei neutralități guvernul să nu piardă ocazia ce i se oferise de a ajunge la realizarea desăvârșirii unității statale cu sprijinul extern al Rusiei și Franței. Printr-un complicat joc diplomatic, premierul român a reușit până la urmă ca înseși guvernele de la Petersburg și Paris să ofere României Transilvania, în schimbul adoptării neutralității de către*

¹ Vezi și C. Diamandy, *Ma mission en Russie. 1914-1918*, “Revue des deux mondes”, 15 februarie 1929, p. 816.

² Ardeleanu, Ion, Vasile Arimia, Ionel Gal, Mircea Mușat (coord.), *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe (1879-1918)*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 443 (se va cita **1918 la români**).

cabinetul din București".³

Istoricul menționat, unul dintre cei mai redevabili cercetători ai problematicei în discuție, a prezentat pe larg desfășurarea acestui „*complicat joc diplomatic*”⁴, după cum a fost avut în vedere și de istoricul Ion M. Oprea, autorul singurei lucrări speciale despre relațiile româno-ruse din această perioadă⁵. Cu toate acestea, în opinia noastră, unele aprecieri necesită anumite nuanțări și precizări, cu scopul de a pune mai bine în evidență orientarea politicii externe a României în momentul izbucnirii Primului Război Mondial.

Din perspectiva relațiilor României cu Antanta, evident că angajarea unor discuții cu Rusia, legate de avantajele pe care le-ar fi avut statul român prin alăturarea de partea Triplei Înțelegeri într-un război continental, prezintă o importanță particulară. Aceste discuții în care, așa cum vom vedea, se va implica și diplomația franceză, exprimau în mod elocvent stadiul relațiilor României cu Antanta în preajma declanșării Primului Război Mondial și sunt sugestive pentru orientarea politicii externe românești. Din perspectivă istorică, apreciem, în acest sens, că cererea adresată de către Sazonov prim-ministrului român pe data de 29 iulie 1914, deci chiar a doua zi după declanșarea războiului austro-sârb, marca începutul unor negocieri româno-ruse, care vor duce, în final, la semnarea acordului dintre cele două state pe data de 27 septembrie/10 octombrie 1914. Până la 3 august 1914 tratativele ajunseseră într-un anumit stadiu, fără însă ca diplomațiile rusă și franceză să ofere garanțiile unirii Transilvaniei cu România, doar prin adoptarea neutralității, acest fapt fiind recunoscut ca fiind posibil, de către Paris și Petersburg, doar prin participarea armatei române alături de Antanta în război.

Debutul acestor negocieri a fost pregătit de întreaga evoluție a relațiilor dintre România și Rusia din perioada anterioară, care a înregistrat în timpul vizitei țarului Rusiei la Constanța un moment de referință, dar mai ales a fost favorizat de consultările pe care le avusese guvernul român cu Marile Puteri ale Antantei în vederea adoptării unui plan de acțiune comun pentru evitarea izbucnirii războiului. Aceste negocieri s-au desfășurat în condițiile unor presiuni deosebit de puternice efectuate de către Puterile Centrale pentru a impune guvernului român aplicarea tratatului de alianță din 1883 și au influențat într-o manieră semnificativă decizia României, care a fost adoptată de către Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914.

Așa cum am arătat deja, cu alt prilej,⁶ obiectivele fundamentale ale Antantei în relațiile cu România erau legate de scoaterea acesteia din alianța cu Puterile Centrale și atragerea sa de partea Triplei Înțelegeri. În acest sens au acționat în mod concertat, deosebit de activ, diplomațiile franceză și rusă. Pentru Rusia, în particular, era esențial ca aceasta să se asigure de neutralitatea României în cazul unui război

³ Gh.N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță (1878-1914)*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 413-414. Precizăm totuși că asemenea ofertă nu a fost făcută de către Rusia și Franța până la Consiliul de Coroană din 3 august 1914, așa cum lasă să se înțeleagă autorul.

⁴ *Ibidem*, p. 414-416.

⁵ Ion M. Oprea, *România și Imperiul Rus. 1900-1924*, vol. I, Ed. Albatros, București, 1998, p. 69-70.

⁶ Vezi pe larg Nicu Pohoăț, *România și Tripla Înțelegeri*, Ed. Cavallioti, București, 2003, *passim*.

austro-rus, în situația în care nu ar fi putut obține mai mult, adică cooperarea sa militară împotriva Austro-Ungariei, având în vedere interesele românești ale întregirii naționale. Nu s-a putut obține niciun angajament însă, în acest sens, din partea guvernului român, nici în decembrie 1912, cu prilejul vizitei Marelui Duce Nicolae Mihailovici în România, în timpul Primului Război Balcanic, nici în iunie 1914, cu prilejul întrevederilor dintre Sazonov și I. I. C. Brătianu. Situația internațională gravă creată de izbucnirea războiului dintre Austro-Ungaria și Serbia, care implica extinderea conflictului în ipoteza unei intervenții militare ruse împotriva Austro-Ungariei, făcea necesară, pentru guvernul rus, nu numai cunoașterea exactă a poziției guvernului român, într-o asemenea eventualitate, dar și obținerea din partea acestuia a promisiunii unei cooperări militare. Așadar, Rusia a angajat efectiv negocieri pe această temă cu guvernul român. Firește, în această etapă, Petersburgul a formulat față de București cereri maxime și a făcut oferte minime. Cererile maxime, așa cum s-a văzut din instrucțiunile date de Sazonov lui Poklewski la 29 iulie 1914, vizau ca România să participe *“alături de noi [Rusia – n.n.] la un război împotriva Austriei”*. Oferta, minimală, adresată guvernului român, era formulată ambiguu și se referea, așa cum am arătat, la faptul de a nu exclude *“posibilitatea unor avantaje pentru România”*.

I.I.C. Brătianu, din motivele invocate mai sus, a refuzat să precizeze, la cererea ministrului plenipotențiar al Rusiei, atitudinea guvernului român. A procedat cu mult tact, lăsând deschisă ușa dialogului, problema poziției României urmând să fie analizată în ședința de guvern. La Petersburg, Sazonov se arăta neliniștit din acest motiv. Pe data de 29 iulie 1914, Sir G. Buchanan, ambasadorul Marii Britanii în Rusia, relatează lui Sir Edward Grey că a avut o discuție cu Sazonov în legătură cu poziția României. Cu acest prilej, șeful diplomației ruse își exprima **„o considerabilă îndoială asupra atitudinii României în cazul unui război general și a zis că se teme că regele va lua partea Austriei, cu toate că simpatiile supușilor săi erau de partea Rusiei (s.n.)”**⁷.

În realitate, I.I.C. Brătianu considera că este prematură o precizare a poziției României în eventualitatea unui război austro-rus, el înțelegând să se limiteze, fără a pierde însă din vedere perspectiva evoluției evenimentelor, doar la a se pronunța în situația dată de războiul dintre Austro-Ungaria și Serbia. În plus, șeful guvernului român înțelegea că, dată fiind importanța României în cazul unui conflict austro-rus, chiar și simpla sa neutralitate avea un *“preț”*, care trebuia negociat cât mai bine cu Antanta, în conformitate cu interesele naționale.

Astfel, în ședința de guvern din 16/29 iulie 1914, a fost adoptată poziția de neutralitate față de conflictul sârbo-austriac⁸, fără a se preciza și atitudinea României în ipoteza unui război austro-rus. Aceeași poziție a adoptat-o, tot pe 29 iulie 1914, și guvernul bulgar. Într-o telegramă către Sir Edward Grey, ambasadorul Marii Britanii de la Sofia, Sir Bax-Ironside, informa în acest sens: *„Miniștrii român și grec au avertizat împreună guvernul bulgar că guvernele lor vor folosi toată convingerea de care sunt în stare pentru a menține termenii tratatului de la București și și-au demonstrat solidaritatea în această problemă.*

⁷ *British Documents on the Origins of the War (1898-1914)*, vol. XI, doc. nr. 271, p. 175. Sir G. Buchanan către Sir Edward Grey, 29 iulie 1914 (se va cita **B.D.O.W.**).

⁸ “Universul”, XXXII, 1914, nr. 195, 16/31 iulie 1914.

*Guvernul bulgar și-a instruit reprezentanții să informeze guvernele pe lângă care sunt acreditați că Bulgaria va respecta stricta neutralitate. Politica Bulgariei va fi, totuși, una de oportunism*⁹.

Declarația guvernului român nu dădea, firește, satisfacție guvernului rus. Ca atare, pe data de 30 iulie 1914, Sazonov trimitea o nouă telegramă ministrului Rusiei la București, Poklevsky-Koziell, prin care îi dădea următoarele instrucțiuni: „*Foarte confidențial. Dacă veți considera că este posibil să stabiliți cu cea mai mare exactitate avantajele pe care România ar putea conta, **dacă ea va lua parte la războiul contra Austriei, dumneavoastră veți putea declara în mod categoric lui Brătianu că noi suntem gata să luăm în considerare alipirea Transilvaniei la România*** (s.n.)”¹⁰. Presa rusă manifesta, la rândul ei, în acele zile, un interes deosebit față de atitudinea României. Astfel, ziarul „Petersburger Herald”, din 29 iulie 1914, scria că interesul României este să elibereze pe românii din cuprinsul Austro-Ungariei, ceea ce favorizează atragerea sa de partea Triplei Înțelegeri. “*Fără îndoială – scria ziarul menționat – diplomația Triplei Înțelegeri stăruiește din toate puterile pentru a atrage România de partea ei. Călătoria de câteva zile a ministrului român de la Petersburg, domnul Diamandy, la București, indică că s-au făcut de la Petersburg propuneri importante guvernului român. Probabil că poziția României se va lămuri peste câteva zile*”¹¹. “*Planurile României reprezintă o mare enigmă*”, sublinia ziarul “Petersburger Zeitung” din 30 iulie 1914¹².

Așadar, pentru a obține concursul României în cazul unui război continental, Rusia declara că este gata să ia în calcul unirea Transilvaniei cu România. Față de demersul anterior al diplomației ruse la București, se preciza clar “*oferta*” Petersburgului, “*cererea*” rămânând aceeași: participarea la război alături de Rusia împotriva Austro-Ungariei.

În ziua în care ministrul Rusiei la București, Poklevsky-Koziell, a primit aceste instrucțiuni de la Sazonov, pe 30 iulie 1914, a avut loc o nouă ședință a Consiliului de Miniștri. Acesta a hotărât ca România să rămână neutră, atâta timp cât situația creată nu se va modifica, adică atâta timp cât conflictul se desfășura numai între Serbia și Austria. Referitor la această hotărâre, Blondel se arăta nemulțumit, în raportul său din 31 iulie 1914 exprimându-și opinia că interesul Triplei Înțelegeri este de a obține neutralitatea României și nimic mai mult. Cu alte cuvinte, neutralitatea României față de conflictul sârbo-austriac trebuia menținută și în cazul izbucnirii războiului mondial. Deoarece o intervenție a României în conflict alături de Antanta era puțin probabilă, ministrul francez își exprima temerea că, în urma presiunilor Puterilor Centrale, guvernul român ar putea hotărî în cele din urmă o intervenție alături de Germania și Austro-

⁹ B.D.O.W., vol. XI, doc. nr. 267, p. 173. Sir H. Bax-Ironside către Sir Edward Grey, 29 iulie 1914.

¹⁰ 1918 la români, vol. I, p. 444.

¹¹ „Petersburger Herald”, 29 iulie 1914.

¹² Vezi ample extrase din presa rusă a acelor zile în *Arhiva Ministerului Afacerilor Externe* (se va cita A.M.A.E.), Fond 71-1914, E1, Petersburg. 1914-1924, vol. 50. Diverse. 1914, f. 1-57.

Ungaria, abandonând astfel poziția de neutralitate. De aceea, după ședința respectivă de guvern, Blondel a avut întrevederi cu mai mulți membri ai cabinetului. Conținutul discuțiilor este clar sintetizat în raportul său: **„Toate eforturile mele au tins să demonstreze miniștrilor că după părerea mea adevăratul interes al României constă în a se menține pe terenul tratatului de la București și a nu se lăsa antrenată nici de o parte, nici de alta, declarându-se decisă a-și afirma neutralitatea (s.n.)”**¹³.

Se poate constata că poziția lui Blondel era diferită de cea formulată de Sazonov, prin amintitele instrucțiuni date lui Poklevsky-Koziell. În timp ce Blondel insista pentru obținerea neutralității României în cazul unui război mondial, Sazonov solicitase participarea acesteia alături de Antanta. Instrucțiunile lui Sazonov erau însă destul de flexibile, permițându-i ministrului rus de la București, Poklevsky-Koziell, să se adapteze situației, acesta având posibilitatea, așa cum am văzut, să stabilească *„cu cea mai mare exactitate avantajele pe care România ar putea conta”*. Se pare că atitudinea lui Blondel a influențat-o pe cea a lui Poklevsky-Koziell, practic ambii diplomați susținând la București cauza neutralității României. Această realitate este consemnată de Al. Marghiloman în notele sale din 30 și 31 iulie 1914: *„Poklevsky [...] îmi comunică că Rusia nu ne cere decât neutralitatea (s.n.); mă conjur să lucrez în acest sens. [...] Blondel, înmuțat, nu mai predică decât neutralitate, nu se mai agită pentru ca să sărim în ajutorul Serbiei”*¹⁴.

În dimineața zilei de 31 iulie 1914 au avut loc discuții între prim-ministrul I.I.C. Brătianu și miniștrii rus și francez acreditați în capitala României. Din raportul lui Blondel către Viviani reținem, în principal, faptul că diplomatul francez a încercat să obțină o declarație categorică din partea lui Brătianu privitoare la menținerea neutralității României în situația izbucnirii unui război mondial. Prim-ministrul român le-a dat de înțeles celor doi diplomați că are unele rețineri determinate de teama că *„Marile Puteri nu vor trata România decât ca o cantitate neglijabilă, dacă ea se va menține departe de conflict”*. Cu alte cuvinte, Brătianu ar fi dorit să obțină asigurări că, adoptând această atitudine, România va putea conta pe un sprijin al Antantei în înfăptuirea unității național-statale. Blondel îl asigura pe prim-ministrul român că poziția de neutralitate a României *„ar fi în avantajul aliaților noștri”*, fapt pentru care Franța va fi recunoscătoare și, *„dacă o reglementare generală va interveni (la sfârșitul războiului – n.n.), interesele României vor fi apărate”*. Diplomatul francez arăta că, în cadrul discuției, ministrul rus Poklevsky-Koziell a făcut *„aproape aceleași declarații”*. Semnificativ este faptul că, potrivit relatării lui Blondel, diplomatul rus l-a asigurat pe Brătianu că neutralitatea României *„ar fi considerată (de Rusia - n.n.) ca o dovadă de prietenie (s.n.)”*. Blondel menționează că prim-ministrul român *„a părut puțin tulburat”* și *„nu și-a luat angajamente formale”*. A precizat că atitudinea României

¹³ Documents diplomatiques français (1871-1914), 3e série, tome XI, doc. nr. 379. Blondel către Viviani, 31 iulie 1914 (se va cita **D.D.F.**).

¹⁴ Al. Marghiloman, *Note politice. 1897-1924*, vol. I, ediție și introducere de Stelian Neagoe, Ed. Scripta, București, 1993, vol. I, p. 228-229.

urmează să se decidă curând în cadrul unui Consiliu de Coroană¹⁵.

Documentele rusești referitoare la convorbirile din 31 iulie 1914 purtate la București între I.I.C. Brătianu și miniștrii Blondel și Poklevsky-Koziell lasă să se înțeleagă faptul că diplomatul rus a cerut totuși prim-ministrului român, în conformitate cu instrucțiunile primite de la Sazonov, ca România să participe alături de Rusia la război, oferindu-i-se în schimb sprijinul acesteia pentru dobândirea Transilvaniei. La 2 august Poklevsky îl informa pe Sazonov că i-a transmis lui Brătianu informațiile primite cu privire la promisiunile făcute României, confirmând și ceea ce apare în raportul lui Blondel: **„Brătianu m-a întrebat dacă neutralitatea românească va fi considerată de noi ca o demonstrație de prietenie, ceea ce mi-am permis a răspunde afirmativ** (s.n.), *orientându-mă după sensul general al telegramei Excelenței Voastre*”¹⁶.

Pe data de 31 iulie 1914, ministrul Angliei la București, Sir G. Barclay, îl informa pe Sir Edward Grey despre conținutul convorbirilor dintre prim-ministrul român și miniștrii francezi și rus: **„Colegii mei francez și rus, care până acum au avut speranțe în ceea ce privește atitudinea României în cazul unui conflict general, sunt acum foarte nerăbdători. Au făcut tot posibilul dimineața aceasta să obțină de la primul ministru o asigurare de neutralitate, dar primul ministru a refuzat să-și ia acest angajament** (s.n.) și a spus că problema trebuie discutată la un Consiliu (de Coroană – n.n.) la care să ia parte liderii partidelor politice”¹⁷.

Prin urmare, diplomații Antantei acreditați la București nu erau siguri de eficiența demersurilor franceze și ruse întreprinse pe lângă prim-ministrul român I.I.C. Brătianu. Având în vedere această situație, ministrul englez Sir G. Barclay, într-o nouă telegramă, din 1 august 1914, către Sir Edward Grey, propunea șefului diplomației britanice ca Foreign Office-ul să sprijine eforturile diplomatice franceze și ruse la București. După ce arăta că este *„nesigur cu privire la atitudinea României”*, Sir G. Barclay adăuga: *„Cred că sfatul Marii Britanii are greutate. Obiecția României de a rămâne neutră este că, la înțelegerea generală, ea ar putea avea de suferit. Faptul că Marea Britanie ar sfătui neutralitatea ar putea diminua această teamă”*¹⁸. Edward Grey nu dorea însă nicio implicare a diplomației engleze în influențarea atitudinii României. În aceeași zi, printr-o telegramă, Grey preciza: **„Privitor la neutralitatea României nu putem da sfaturi** (s.n.)”¹⁹.

În zilele de 1 și 2 august 1914 a avut loc un schimb de opinii între Sazonov și Poincaré, prin intermediul ambasadorului rus la Paris, Izvolsky. Atât șeful diplomației ruse, cât și președintele Franței considerau că, pentru a se obține o participare a României la război alături de Antanta, trebuie să se promită acesteia Transilvania. Sazonov îi făcea cunoscut lui Poklevsky-Koziell conținutul acestui schimb de opinii și dădea acestuia instrucțiuni ca, pentru a produce asupra

¹⁵ D.D.F., 3e série, tome XI, doc. nr. 446, p. 366-367. Blondel către Viviani, 31 august 1914.

¹⁶ Documents diplomatique secrets russes, 1914-1917, Paris, Payot, 1928, p. 168-169; Mejdunarodnaia Otnošenija v epohu Imperializma (se va cita M.O.E.I.), tom V, doc. nr. 469, p. 372.

¹⁷ B.D.O.W., vol. XI, doc. nr. 350. Sir G. Barclay către Sir Edward Grey, 31 iulie 1914.

¹⁸ Ibidem, doc. nr. 416, p. 248. Sir G. Barclay către Sir Edward Grey, 1 august 1914.

¹⁹ Ibidem, doc. nr. 432, p. 255. Sir Edward Grey către Sir G. Barclay, 1 august 1914.

României efectul dorit, trebuie să i se promită Transilvania²⁰.

Pe data de 2 august 1914, Blondel redacta un nou raport către Viviani în care evalua perspectiva ca decizia României să fie în conformitate cu interesele Antantei. Printre altele diplomatul francez arăta că „două curente se manifestă în cadrul cabinetului: unul antrenat de rege, ale cărui sentimente personale continuă să fie atrase către Tripla Alianță, celălalt mai independent, căruia îi repugnă o colaborare cu Austria. Regele se străduiește să-i convingă pe ultimii de superioritatea Triplei Alianțe și de avantajele pe care le-ar avea România prin situarea alături de cel mai puternic; el adăuga că angajamentele sale față de împăratul Franz Iosef l-ar obliga să meargă cu Austria și că acesta din urmă s-ar angaja, în caz de victorie, de a face să-i fie cedată României Basarabia. În tabăra adversă, continua Blondel, se obiectează că interesul României este de a nu se pune capăt niciodată speranței de a poseda Transilvania și că fără ajutorul Rusiei acest ideal național va trebui să fie abandonat; în aceste condiții, **cel mai înțelept ar fi să se conserve întreaga libertate de acțiune și o completă neutralitate, dacă nu se va crede că este absolut necesară alăturarea de partea Rusiei** (s.n.)”. Blondel arăta că el nu a încetat niciodată să apere cauza neutralității, încercând să-l influențeze în acest sens și pe omologul său rus. Diplomatul francez atrăgea atenția lui Poklevsky-Koziell că, având în vedere opinia și sentimentele regelui, „**cel mai bine ar fi să se acționeze cu prudență, altfel spus pe etape**”. Astfel, în prima etapă, neutralitatea României ar fi posibilă de obținut. El argumenta că o astfel de decizie „**ar fi, în fapt, mai favorabilă Rusiei decât Austriei**” și România, „**angajându-se să fie respectat tratatul de la București, ar fi determinată ea însăși să se pronunțe împotriva Austriei, dacă această putere ar încerca să-i aducă vreo modificare**”. „**Colegul meu – preciza Blondel –, care totdeauna a cerut cooperarea armatei române, a putut să se convingă că în acel moment nu era oportun să se insiste în această privință. De acord cu el, am continuat propaganda în favoarea neutralității...**”. Diplomatul francez arăta că, în România, au loc foarte vii discuții între oamenii politici cu privire la atitudinea pe care trebuie să o adopte guvernul român. Blondel menționa că le-a urmărit cu cea mai mare atenție, stimulându-i pe cei care se arătau favorabili ideii neutralității, străduindu-se să-i convingă de contrariu pe cei cărora i se opuneau. În același raport se menționa și faptul că „după anunțarea declarației de război adresată de Germania Rusiei, regele s-a decis să convoce Consiliul de Coroană, unde a chemat, în afară de miniștri, pe șefii partidelor de opoziție și câțiva foști miniștri, la fel ca și pe președintele Camerei Deputaților”²¹.

Rezultă cu claritate că diplomațiile rusă și franceză au urmărit cu perseverență să influențeze atitudinea României în momentul izbucnirii Primului Război Mondial. Fără îndoială că atât Rusia, cât și Franța ar fi dorit o alăturare a României de partea Antantei, dar treptat, atât la Petersburg, cât și la Paris, s-a înțeles că fie și numai declararea neutralității acesteia ar fi reprezentat un real

²⁰ Vezi pe larg A. Iordache, A. Iordache, *Reorientarea politică a României și neutralitatea armată. 1914-1916*, Ed. Paideia, București, 1998, p. 96.

²¹ *D.D.F.*, 3^e serie, tome XI, doc. nr. 633, p. 484-485. Blondel către Viviani, 2 august 1914.

succes. Înaintea momentului adoptării unei decizii de către factorii de răspundere de la București, diplomațiile franceză și rusă nu aveau certitudinea că marea bătălie diplomatică pentru România a fost câștigată. Deși s-au făcut promisiuni de sprijin în vederea înfăptuirii unirii Transilvaniei cu România, dar numai pentru alăturarea în război și nu în schimbul neutralității, guvernul român nu a putut obține și garanții reale în acest sens²². Asemenea garanții nu puteau să fie date decât prin încheierea unui acord. Această problemă nu s-a putut pune însă în împrejurările de atunci, guvernul român evitând orice declarație, chiar verbală, care ar fi însemnat asumarea unui angajament. Contribuiau la aceasta, în mod evident, atât presiunile Puterilor Centrale pentru punerea în aplicare a tratatului de alianță, cât și poziția regelui Carol I. Contactele diplomatice cu Antanta, care au avut practic semnificația unor tratative româno-ruse, în cadrul cărora s-a implicat și diplomația franceză, reprezentau însă premise reale ale continuării dialogului în vederea încheierii unui acord în acest sens. În plus, asigurările date că neutralitatea României avea să fie interpretată de Antantă ca un gest de amicitie aveau greutatea lor și nu puteau să nu influențeze decizia factorilor de răspundere de la București.

Așa cum se știe, decizia privitoare la poziția României față de conflictul mondial a fost adoptată în ședința Consiliului de Coroană din 3 august 1914, desfășurată la Sinaia. Despre desfășurarea ședinței Consiliului de Coroană din 3 august 1914 s-a scris mult în istoriografia românească, faptele fiind prea bine cunoscute pentru a insista asupra lor²³. Ne mărginim la a prezenta câteva scurte considerații în legătură cu semnificația deciziei expectativei armate, hotărâtă atunci, pentru relațiile României cu Marile Puteri, aflate în grupări politico-militare opuse, îndeosebi cu cele din cadrul Antantei.

Diplomația Antantei a apreciat pozitiv decizia luată de Consiliul de Coroană de la Sinaia. Era în fond încununarea unei îndelungate perioade de eforturi diplomatice pentru scoaterea României din orbita politică a Puterilor Centrale. Chiar dacă nu s-a reușit atragerea acesteia în conflict de partea Antantei, atitudinea României era în fond favorabilă acțiunilor sale militare. În plus, exista speranța unei alăturări în perspectivă a României în conflict de partea acesteia, date fiind interesele sale majore ale întregirii naționale. Reorientarea politicii externe românești în perioada anterioară izbucnirii războiului reprezenta o premisă importantă a unei apropieri politice. Pe bună dreptate, neutralitatea hotărâtă de Consiliul de Coroană de la Sinaia era apreciată ca o victorie importantă a Antantei în marea bătălie diplomatică pentru România.

Blondel considera că soluția adoptată era, în definitiv, „*destul de satisfăcătoare*”

²² Aprecierea istoricului Șerban Rădulescu-Zoner, potrivit căruia interpretarea de către Consiliul de Coroană a tratatului cu Tripla Alianță a avut loc „după ce guvernul primise garanții din partea Antantei” ni se pare exagerată. Vezi Gh. N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 416.

²³ Vezi îndeosebi G. Fotino, *Une séance historique au Conseil de la Couronne*, “Revue des deux mondes”, 1 august 1930, p. 306-311; A. Iordache, *op. cit.*, p. 98-118; Ion Mamina, *Consiliul de Coroană*, Ed. Enciclopedică, București, 1997, p. 27-52. I.G. Duca ne-a lăsat o sugestivă relatare a atmosferei în care a fost luată această hotărâre de importanță istorică pentru destinele României. Vezi M. Mușat, I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 442-444.

și conformă cu previziunile sale. În concepția sa, România era „suficient de detașată de Austria pentru a rămâne neutră în conflictul austro-rus”²⁴. Așa cum s-a văzut în paginile anterioare, Blondel susținuse cu energie soluția neutralității. Lunga ședere în România, experiența acumulată ca diplomat îl făceau să analizeze realist perspectivele evoluției politicii externe românești. Solicitarea intervenției României în război de partea Antantei, așa cum concepea diplomația rusă, i se părea nerealistă. În concepția sa, atragerea României de partea Antantei trebuia realizată în etape, iar neutralitatea declarată la începerea războiului marca finalizarea unei prime perioade de eforturi diplomatice, deschizând calea unei a doua etape, care să aducă România alături de Antanta. Date fiind interesele naționale ale unității statale, Blondel considera că, prin forța împrejurărilor, România va fi nevoită cu timpul să acționeze împotriva Austro-Ungariei²⁵.

Spre deosebire de Blondel, Paléologue, ambasadorul Franței la Petersburg, împărtășea punctul de vedere al lui Sazonov²⁶. Șeful diplomației ruse își pusese speranțe în atragerea României în război de partea Antantei și în acest sens își redactase instrucțiunile către ministrul Rusiei la București, Poklevsky-Koziell. Promisiunea acordării unui sprijin pentru unirea Transilvaniei cu România reprezentase miza politicii sale de atragere a României. Prin urmare, din punct de vedere rus, neutralitatea hotărâtă de Consiliul de Coroană de la Sinaia reprezentase un succes parțial. De aceea, eforturile pentru atragerea României în război de partea Antantei au continuat.

Stadiul relațiilor româno-ruse în momentul declanșării războiului oferea o bună bază pentru activitatea diplomației ruse. În fond, între Rusia și România se angajaseră tratative diplomatice, iar continuarea acestora era favorizată de reorientarea politicii externe românești. Că a existat o continuitate în desfășurarea tratativelor româno-ruse, în opinia noastră, este un fapt care nu poate fi pus la îndoială. Hotărârea Consiliului de Coroană din 3 august 1914 nu numai că nu le-a întrerupt, dar chiar le-a accelerat. Totodată, putem spune că le-a pus pe alte baze, deoarece decizia de neutralitate adoptată cu acel prilej, reprezenta o dovadă a faptului că România totuși nu era dispusă să urmeze Puterile Centrale în război. Dacă nu era posibilă în cele din urmă o atragere a României în conflict de partea Rusiei, cel puțin menținerea neutralității acesteia era avantajoasă din punct de vedere militar. Prin însăși poziția sa geografică, România reprezenta un adevărat scut de protecție pentru flancul său Sud-Estic.

Este explicabil astfel de ce Sazonov a acționat insistent și foarte rapid în vederea încheierii unei convenții româno-ruse. Astfel, la numai două zile de la desfășurarea ședinței Consiliului de Coroană de la Sinaia, C. Diamandy transmitea, pe data de 5 august 1914, Ministerului de Externe din România știrea despre remiterea de către Sazonov a unui text de proiect referitor la încheierea unei convenții româno-ruse²⁷. Proiectul, înaintat într-un interval destul de scurt, era, desigur, rezultatul unor tratative mai îndelungate între București și

²⁴ *D.D.F.*, 3e série, tome XI, doc. nr. 633, p. 484-486.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ V. Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea (1900-1916). Pagini de istorie diplomatică*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 63.

²⁷ *A.M.A.E.*, Fond 71-1914, E2, Partea a II-a, vol. 32, Rapoarte politice de la Petersburg, f. 28.

Petersburg, oricum anterioare declarării neutralității, dovedind continuitatea acțiunii de reorientare a politicii externe românești. Proiectul de convenție prevedea angajarea României cu toate forțele într-o cooperare militară cu Rusia contra Austro-Ungariei, începând cu data semnării acordului, în schimbul angajamentului Rusiei, „*de a nu înceta războiul contra Austro-Ungariei înainte ca teritoriile din Monarhia austro-ungară locuite de populație românească să fie reunite la Coroana României*”²⁸. Limitele acestor teritorii erau stabilite într-o hartă anexă.

Se poate constata că proiectul de convenție prevedea, așa cum ceruse diplomația rusă înainte de declanșarea războiului, cooperarea militară a României și nu neutralitatea acesteia. Treptat, în urma negocierilor, poziția diplomației ruse a evoluat, de la pretenția cooperării militare cu România, la cererea simplei sale neutralități binevoitoare, în schimbul garantării unirii provinciilor românești din Austro-Ungaria. Acordul româno-rus s-a semnat în cele din urmă pe data de 27 septembrie/10 octombrie 1914, pe aceste noi baze, și reflectă importanța pe care o acorda Rusia României în contextul desfășurării războiului²⁹.

În ceea ce privește Anglia, al treilea partener al Triplei Înțelegeri, s-a putut constata politica deliberată a Foreign-Office-ului de a nu se implica direct în influențarea deciziei României privitoare la atitudinea pe care urma să o adopte. După intrarea Marii Britanii în război, cabinetul de la Londra a acționat însă în mod solidar cu aliații săi. Semnificativ ni se pare, din acest punct de vedere, faptul că, încă în momentul în care Sazonov propunea guvernului român proiectul de convenție româno-rusă, despre care am amintit, pe lângă garanțiile pe care le acorda Rusia, se mai dădeau asigurări României că va primi și garanții franco-engleze pentru aplicarea întocmai a prevederilor acesteia.

Având în vedere rolul pasiv pe care l-a avut Anglia în reorientarea politicii externe a României, putem aprecia cu certitudine că, în fapt, victoria în marea bătălie diplomatică pentru România a revenit în primul rând diplomației franco-ruse. Fără îndoială, neutralitatea României era favorabilă Antantei și de aceea diplomația franco-rusă a făcut tot ce s-a putut pentru a se ajunge la acest rezultat. Se impune totuși o precizare importantă. Așa cum s-a arătat, hotărârea Consiliului de Coroană nu a fost un act fortuit, determinat de succesul unei diplomații sau de insuccesul alteia. Indiferent de calitățile diplomațiilor Antantei, dacă interesele României nu cereau să se adopte o astfel de poziție ei nu ar fi avut niciun succes³⁰. În această ordine de idei, apreciem că diplomația Antantei, deși a influențat reorientarea politicii externe a României, nu a avut rolul determinant. Ceea ce a avut un rol fundamental în imprimarea unui nou curs politicii externe a României a fost „*factorul național*”, presiunea puternică a opiniei publice în vederea înfăptuirii unității național-statale. Această veritabilă „*forță profundă*” făcea necesară dezangajarea României din sistemul Triplei Alianțe și reorientarea spre Antanta, pe al cărei sprijin se miza în înfăptuirea idealului național. Așadar,

²⁸ *M.O.E.I.*, tom VI, partea I, doc. nr. 22, p. 20-21.

²⁹ Despre încheierea acordului româno-rus din 27 septembrie/10 octombrie 1914, vezi pe larg Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 71-73; A. Iordache, *op. cit.*, p. 120-129.

³⁰ Vezi V. Vesa, *op. cit.*, p. 64.

înainte de toate au prevalat marile interese ale României.

Așa cum se știe, formula “*expectativei*” armate și nu a “*neutralității*”, adoptată de Consiliul de Coroană, viza nu numai apărarea frontierelor, în condițiile desfășurării războiului, ci și posibilitatea obținerii unor garanții din partea Rusiei și Franței în vederea înlăturării unității național-statale. În același timp, prin adoptarea expectativei armate, România putea păstra, până la momentul oportun, o supapă de siguranță față de Puterile Centrale, cărora decizia guvernului român le fusese prezentată drept un act amical³¹.

În concluzie, deși tratativele diplomatice ale României cu Antanta au influențat, într-o anumită măsură, decizia adoptată de statul român, acestea nu au avut un rol determinant. Decizia adoptată de Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914 s-a bazat în exclusivitate pe analiza oportunității aplicării tratatului de alianță cu Austro-Ungaria și nu a avut în vedere posibilitatea unei apropieri politice de Antanta, cu atât mai puțin a unei intrări în război de partea acesteia. Relațiile României cu Antanta nu au fost discutate în respectivele circumstanțe în care opțiunea regelui Carol I era de intrare în război alături de Puterile Centrale. Formula expectativei armate, susținută de prim-ministrul I. I. C. Brătianu și adoptată de guvernul român, reprezenta o soluție în conformitate cu interesele reale ale României și o premisă pentru o politică în conformitate cu idealul înlăturării, chiar și numai parțiale, a unității național-statale. Astfel, reorientarea politicii externe a României către Antanta, începută în perioada anterioară, se continua pe o bază nouă, conferită de decizia dezangajării de alianță cu Puterile Centrale. A fost poziția care a permis guvernului român ca, după încă doi ani de lungi și complicate negocieri diplomatice, să încheie în august 1916 convențiile politică și militară cu Antanta, prin care s-a alăturat acesteia în război, în vederea întregirii neamului³².

³¹ Gh.N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 418.

³² Pentru relațiile României cu Antanta în anii 1914-1916, vezi îndeosebi A. Iordache, *op. cit.*, p. 119-238.